

איסור מלאכה בחול המועד (מועד קטן ב')

גליון 327

איתא במתניתין בריש מסכתין משקין בית השלחין במועד. ופירש"י שדה שהיא עומדת בהר וצריך להשקותה תמיד, משקין אותה אפילו בחולו של מועד לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה. ודבר של הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחולו של מועד כמו שאנו מוצאין במס' חגיגה (י"ח) דכתיב ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לד' אלקיך, מה שביעי עצור בעשיית מלאכה אף ששה עצורים בעשיית מלאכה. אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצורין בכל מלאכה, ת"ל השביעי, שביעי עצור בכל מלאכה ואין ששה עצורין בכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזו מלאכה אסורה בחוש"מ ואי זו מותרת, ומלאכה שיש בה הפסד וכו' התירו חכמים.

ושם ביאר רש"י דמאחר שאמר הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכולן ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה, דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים היודעים להבין על איזה להטיל ההיתר ועל אי זו להטיל האיסור. משמע דמלאכת חוה"מ אסורה מן התורה אלא דקביעת הגדרים התפרשה ע"י חכמים. והם ביארו לנו מה התורה אסרה ומה לא. וכן מבואר בדף י"א ע"ב דבמועד איסור מלאכה מדאורייתא. וכתב שם רש"י חוש"מ דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב את חג המצות שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור.

אמנם בתוס' (בחגיגה שם) הקשו דאם המלאכה אסורה מן התורה איך התירו דבר האבד ועוד מלאכות, איפה מצינו איסור דאורייתא דמקצתו אסור ומקצתו מותר. והביאו ראיה מהירושלמי (מ"ק פ"ב ה"ג) כלום אסרו מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויהיו יגעם בתורה, והם פוחזין ואוכלין ושותין. משמע לישנא דמדרבנן הוא. וע"כ דמה שאמרו דחוש"מ דאורייתא כעין דאורייתא קאמר לפי שיש לו סמך מדרשה. ברמב"ם (פ"ז יו"ט ה"א) כתב והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו מדברי סופרים ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו כיום טוב וכו'.

וכתב במגיד משנה דלרמב"ם מן התורה מותר בכל מלאכה והברייתות הנזכרות בגמ' הם אסמכתא בעלמא. ומה שמבואר בדף י"א דהוי דאורייתא אפשר שדעת רבינו שיש לו עיקר מדאורייתא מקרבן מוסף ומצות שמחה. והביא את הגמ' בדף י"א דמשמע שהוא מן התורה. והוסיף דהרמב"ן הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינו דבר האבד, וכן כל שהוא דבר האבד מותרת אע"פ שאינה לצורך המועד ואע"ג דאית ביה טירחא יתירתא. וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו וכו'.

נמצא שיש ג' שיטות בראשונים, לרש"י באופן כללי כל המלאכות אסורות מן התורה (וכן דייקו מרש"י בדף י"א ע"ב) ויש דברים מסוימים שמותרים. ולר"ת וסיעתו כל האיסורים הם רק מדרבנן. ולרמב"ן יש מלאכות שאסורות מן התורה ויש דברים שהוסיפו מדרבנן.

ויש שיטה נוספת ברמב"ן (עבודה זרה כ"ב) שכתב דאסור מן התורה רק כשזה עבודת קרקע עם טירחא. וזה לכאורה אינו מתאים עם שיטתו הנ"ל שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינו דבר האבד אסורה מדאורייתא, וצ"ע.

והנה בריטב"א בריש מסכתין הביא את רש"י והרמב"ן בחדא מחתא דשניהם ס"ל שמלאכה אסורה מן התורה. ולכאורה הן שתי שיטות, דהרמב"ן הטיל פשרה דלא כל המלאכות אסורות מהתורה ואילו לרש"י וסיעתו למשל מלאכת אומן אפי' שהיא לצורך המועד אסורה מן התורה, וצ"ע.

ויש לחקור מהי כוונת הגמ' שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים, האם הפשט הוא שאמנם אין זה מפורש בתורה אבל ניתן לחכמים להכריע מהי כוונת התורה, אלו מלאכות נאסרו ואלו לא. או שהפשט הוא שהתורה קבעה בסתימותה שמה שחכמים יקבעו יהיה אסור מן התורה. והרי זה כעין הלאו דלא תסור דהתורה נתנה

כח לחכמים לאסור והעובר עובר על הלאו דלא תסור רק דכאן אין זה האיסור הכללי של לא תסור אלא זהו גופא האיסור של מלאכת חוה"מ.

ואולי תהיה נפק"מ בספק איסור, דאם גדר האיסור הוא שחכמים פירשו מה שהתורה אסרה ברור שדינו ספיקא לחומרא ככל ספק דאורייתא אבל אם התורה נתנה סמכות לחכמים לאסור יש מקום לומר שספיקא לקולא וכעין הלאו דלא תסור דאזלינן ביה לקולא. אלא דיש לחלק דשם הוי איסור דרבנן וכאן מה שקבעו הוי איסור תורה ממש. ועוד יש לדון דלצד השני לו יצוייר שיהיה ב"ד גדול האם יוכלו לשנות מה אסור ומה מותר, דאם ניתן כח לחכמים לאסור אולי יבואו חכמים אחרים ויחליטו אחרת, וצ"ע.

והנה לשון הגמ' בחגיגה היא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואי זה יום מותר, אי זו מלאכה אסורה ואי זה מלאכה מותרת. ולגבי איזה יום אסור פירש"י הם יאמרו אי זהו יו"ט ע"פ קידוש הראייה ואי זהו חול המועד, וביו"ט אסור בכל מלאכה, ובחווה"מ דבר שאינו אבד אסור ודבר האבד מותר. ולכאורה בקידוש החודש לב"ד יש כח לקדש החודש, וע"פ קביעותם חלים כל הימים טובים והכל מדאורייתא, ואין זה קביעות מעצמם אלא לפי הכללים מקדשים. וא"כ בפשטות ה"ה לגבי מה אסור בחווה"מ קביעת חכמים היא קביעת מה שהתורה אסרה ולא שהם אסרו והתורה צייתה לא לסור מדבריהם.

וכעין זה מצאנו בבכורות כ"ו ע"ב לגבי כמה זמן צריך הישראל לטפל בבכור עד שמוסרו לכהן, בבהמה דקה שלושים יום ובגסה חמישים. ומבואר שם דנלמד מדרשה, ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים. ופרש"י הואיל ולא גילה לך שיעור עשייה שתוסף, ודאי לחכמים מסרן שיפרשו לך הטעם ואחריהם תלך. והיינו לכאור' שחכמים פירשו לנו מהו רצון התורה. וא"כ גם בסוגיין חכמים פירשו לנו איזו עבודות התורה אסרה. אלא דהבית יוסף (סי' תק"ל) כתב ולע"ד נראה דאיסור מלאכה בחווה"מ דבר תורה וכו' אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם ויתירו מה שנראה להם, וכעין מה שכתב הר"ן בריש יומא גבי עינויי דיוה"כ בר מאכילה ושתייה, עכ"ל. ומלשונו משמע שאין הביאור שחכמים ברוחב דעתם השיגו ופירשו מהו רצון התורה אלא התורה נתנה להם לקבוע מה שנראה להם וכמו ביוה"כ שאסרו רחיצה, ולכלה מותר לרחוץ פניה וכדו'.

וגם הלבוש (שם) כתב שמסרה אותם לדעת החכמים לומר איזו אסורה ואיזו מותרת כמו שעשתה התורה גבי קידוש החודש והמועדים שמסרה לידם ואמרה אתם אפי' שוגגים וכו' וכן גבי עינויי יוה"כ. ומדנקט אתם אפי' שוגגים וכו' דהיינו אפי' מזידים משמע שלמד שנמסר לחכמים לעשות כרצונם. וא"כ אין זה פירוש לדברי התורה אלא חכמים אסרו, ויש לזה תוקף של איסור תורה.

אמנם בערוך השלחן (שם סע' א') כתב ביו"ט נאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו ואסור גם דבר האבד חוץ מאוכל נפש אבל בחווה"מ יש שאתה מותר לעשות ויש שאתה אסור לעשות, וזהו שאמרו בחגיגה שם שמסרן הכתוב לחכמים כלומר כיון שבהכרח שבחווה"מ יש מלאכות אסורות ויש מלאכות מותרות בע"כ שמסרן לחכמים להבין דעת התורה איזו אסרה ואיזה התירה.

מפורש בערוך השלחן שלמד שחכמים לא אסרו מעצמם אלא ברוחב דעתם הבינו מה דעת התורה לאסור. והנה על דברי השו"ע (שם) שכתב שחווה"מ אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן כתב ברמ"א הגה לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתיר. וכתב במגן אברהם משמע דס"ל דמלאכת חוה"מ דאורייתא אלא דמסרו לחכמים. והב"ח הכריע כהרמב"ן וכו'.

וביאר במחצית השקל דברמ"א משמע שמן התורה הכל אסור רק שניתן רשות לחכמים להתיר. והרמב"ן ס"ל דמן התורה ביו"ט התירו אוכל נפש, בחווה"מ נחתינן דרגא ומותר כל שהוא לצורך המועד. ודבר האבד יש להתירו מדהוצרך הכתוב לאסור ביו"ט דבר האבד מדכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו ופירש"י (ויקרא כ"ג ל"ו) שדבר האבד מיקרי מלאכת עבודה, מכלל דבחווה"מ שרי.

מבואר במחצית השקל דלרמ"א ניתן כח לחכמים להתיר, וכך למד לפי השיטה שבעצם כל מה שאסור אסור מן התורה. ולרמב"ן דס"ל דרק חלק מהמלאכות הן דאורייתא, הביאור הוא שחכמים למדו מהפסוקים ופירשו מה שהתורה אסרה. משמע שבזה גופא נחלקו הראשונים אם ניתן כח לחכמים או שפירשו בלבד.